

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

KFOR-OPERAATION VAIKUTUKSET VARUSMIESTEN
JOUKKOJENHALLINTAKOULUTUKSEN
KEHITTYYMISEEN 1999–2009

Kandidaatin tutkielma

Kadetti

Esamatti Pynnönen

Kadettikurssi 93

Maavoimien

helikopteriohjaajalinja

Huhtikuu 2009

Kurssi Kadettikurssi 93	Linja Maavoimien helikopteriohjaajalinja
Tekijä Kadetti Esamatti Pynnönen	
Tutkielman nimi KFOR-OPERAATION VAIKUTUKSET VARUSMIESTEN JOUKKOJENHALLINTAKOULUTUKSEN KEHITTÄMISEEN 1999–2009	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotilaspedagogiikka	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto
Aika Huhtikuu 2009	Tekstisivuja 28
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Suomi on toiminut rauhanturvatehtävissä lähes 53 vuotta. Näiden vuosien aikana eri operaatioita on kertynyt 31. Näissä operaatioissa vain muutamassa on jouduttu käyttämään joukkojenhallintaan vaadittavaa voimaa. Kosovon operaatiossa 2004 tapahtuneet mellakat osoittivat suomalaisten rauhanturvaajien riittämättömän joukkojenhallintavoiman.</p> <p>Tässä tutkimuksessa on pyritty selvittämään Kosovon mellakoiden vaikutus Suomen Kansainvälisen Valmiusjoukon (SKVJ) varusmiehille annettavaan joukkojenhallintakoulutukseen. Tutkimuksella pyritään siis ratkaisemaan tutkimusongelma ”Ovatko KFOR-operaation aikana saadut opit/kokemukset joukkojenhallinnan toimivuudesta vaikuttaneet varusmiesten joukkojenhallintakoulutukseen Suomessa?” Tutkimusmenetelmänä on käytetty sisällön analyysiä.</p> <p>SKVJ:n varusmiehet saavat palveluksensa aikana käytännön koulutusta 24 tunnin verran. Tämän lisäksi varusmiehet osallistuvat ainakin kahteen Case -tyyppiseen harjoitukseen, jossa testataan opittua käytännössä. Tutkimuksen perusteella tätä varsin perusteellista koulutusta voidaan pitää riittävänä tarkastellessa Kosovon tämän hetkistä turvallisuustilannetta.</p>	
Avainsanat joukkojenhallinta, rauhanturvaaminen, KFOR-operaatio, Suomen Kansainvälinen Valmiusjoukko, koulutus, kehittyminen	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	4
2.1. TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS.....	4
2.2. TUTKIMUSMENETELMÄ.....	4
2.3. TUTKIMUSONGELMA	5
3. RAUHANTURVAAMINEN	6
3.1. HISTORIA	6
4. SUOMI SOTILAALLISESSA KRIISINHALLINNASSA JA RAUHANTURVAAMISESSA	8
5. VOIMANKÄYTTÖVALTUUDET	9
6. SUOMEN OSALLISTUMINEN KFOR-OPERAATIOON	10
6.1. TAUSTA.....	10
6.2. KANSAINVÄLISEN TURVALLISUUSJOUKON MANDAATTI.....	10
6.3. KFOR-OPERAATION LUONNE.....	11
6.4. SUOMEN OSALLISTUMINEN	11
7. SUOMEN JOUKKOJEN SIIRTYMINEN KOSOVOON	13
8. JOUKKOJENHALLINTAA VAATINEET TAPAHTUMAT KOSOVOSSA	15
8.1. MAALISKUUN 2004 MELLAKAT.....	15
8.2. HAVAINNOT MAALISKUUN 2004 MELLAKOISTA.....	16
8.3. SEURAUKSET MAALISKUUN MELLAKOIDEN JOHDOSTA	17

9. VARUSMIESTEN JOUKKOJENHALLINTAKOULUTUS	
SUOMEN KANSAINVÄLISESSÄ VALMIUSJOUKOSSA	18
9.1. VARUSMIEHILLE ANNETTU JOUKKOJENHALLINTAKOULUTUS SUOMEN	
KANSAINVÄLISESSÄ VALMIUSJOUKOSSA VUONNA 1999	18
9.2. VARUSMIEHILLE ANNETTU JOUKKOJENHALLINTAKOULUTUS SUOMEN	
KANSAINVÄLISESSÄ VALMIUSJOUKOSSA VUONNA 2003	19
9.3. VARUSMIEHILLE ANNETTU JOUKKOJENHALLINTAKOULUTUS SUOMEN	
KANSAINVÄLISESSÄ VALMIUSJOUKOSSA VUONNA 2009	23
10. JOHTOPÄÄTÖKSET	26
LÄHTEET	29
KUVAT:	30

1. JOHDANTO

Suezin kriisin yhteydessä vuonna 1956 luotiin Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) silloisen pääsihteerin Dag Hammarskjöldin johdolla kriisinhallinnan järjestelmä, koska YK:n turvallisuusneuvosto ei pystynyt toteuttamaan peruskirjan mukaisia toimia YK:n pysyvistä joukoista. Tästä väliaikaiseksi tarkoitettu ratkaisusta juontaa juurensa YK:n monikymmenvuotinen rauhanturvaamisperinne, joka mittavimmillaan on merkinnyt noin 80 000 rauhanturvaajan läsnäoloa lähes 20 operaatioissa samanaikaisesti. (Finlex 2000. Hallituksen esitys rauhanturvaamislaista, 2000)

Ennen kuin UNEF I -valvontajoukot lähetettiin Suezille, YK:n pääsihteerin sotilasneuvonantaja A.-E. Martola lähetti Suomeen sähkeen. Siinä hän kertoi olevan suurpoliittisesti välttämätöntä, että Suomen ja Ruotsin lupaamat valvontajoukot asetettaisiin ensi tilassa Lähi-itään. (Puolustusvoimat. 2009. Rauhanturvaamisen historia, 2008)

Suomen puolueettomuus oli perusta maan asemaan rauhanturvaamisen suurvaltana. Lisäksi Suomessa oli omaksuttu aktiivinen rauhanturvaamispolitiikka, jonka vuoksi Suomi on tarpeen vaatiessa osallistunut erilaisten kriisien hallintaan ja mukauttanut lainsäädäntönsä muuttuneisiin tilanteisiin, vaikka kriisien luonteet ja tavat hallita niitä muuttuivatkin kylmän sodan päätyttyä. (Rauhanturvaamisen historia, 2008)

Tehdessään päätöksen osallistua maailman ensimmäiseen rauhanturvaoperaatioon vuonna 1956 ei Suomi tietävästi perustanut tätä päätöstä tiettyyn strategiaan tai erinäiseen politiikkaan. Yksi osallistumisperuste on todennäköisesti ollut pyrkiä vahvistamaan Suomen ulkopoliittista asemaa, mutta toisaalta osallistumispäätös on saattanut syntyä myös siksi, että kaikkia pohjoismaita pyydettiin osallistumaan operaatioon yhdessä. Kaikesta huolimatta pyyntö osallistumisesta oli suuri luottamuksen osoitus maalle, joka oli ollut vasta vuoden maailmanjärjestön jäsenena. (Hallituksen esitys rauhanturvaamislaista, 2000)

Vähitellen rauhanturvaaminen muodosti tärkeän osan Suomen ulkopoliittikkaa, ja osana turvallisuuspolitiikkaa siitä muodostui samalla osa puolustuspolitiikkaa. Vaikka rauhanturvaamistoiminta onkin keskeisin tehtävä heti kansallisen

puolustuksen jälkeen, on se aina toteutettu sotilaallisesta maanpuolustuksesta erillisenä. Pariisin rauhansopimus (SopS 20/1947) ja Suomen tasavallan ja Sosialististen neuvostotasavaltojen liiton välinen YYA-sopimus antoivat perusteet tälle poikkeukselliselle hallintomallille koska niiden katsottiin rajoittavan puolustusvoimien toiminnan Suomen alueelle. Järjestely on säilytetty vaikka kyseiset rajoitukset ovat poistuneet. on toistaiseksi säilytetty. (Hallituksen esitys rauhanturvaamislaista, 2000)

Kenraali Ensio Siilasvuon toimiessa puheenjohtajana Egyptin ja Israelin ensivaiheen rauhanneuvotteluissa 11.11.1973–27.11.1973 tapahtui todennäköisesti ensimmäinen suomalaisten rauhanturvatoiminnassa sattunut ”joukkojenhallintatilanne”. Egypti ja Israel olivat saaneet Yhdysvaltain silloisen ulkoministerin, Henry Kissingerin, johdolla aikaan Kuuden kohdan sopimuksen, jonka mukaan YK perustaa kaksi tarkastuspistettä Kairon–Suezin tielle israelilaisten tarkastuspisteiden tilalle, jonka jälkeen sopimuksen kohta F. saatettiin toteuttaa, eli suorittaa sotavankien vaihto. Toinen tarkastuspiste perustettiin Kenraali Siilasvuon käskystä aamupäivällä 13.11.1973 neuvottelupaikan, kilometripylväs 101:n viereen ja toinen samana iltapäivänä kilometripylväs 119:n kohdalle, kuutisen kilometriä Suezista Kairon suuntaan. Niistä vastasi kenraalin käskyn ja ohjeiden mukaan silloinen Suomen pataljoonan komentaja, eversti Raitasaari. (Siilasvuo 1987)

Kilometripylväs 101:n vierelle tarkastuspisteen sijoittaminen sujui helposti, mutta 119:n kohdalle ei. Noin kello 17 kaikki oli valmiina tarkastuspiste Gammalla (kuten kenraali Siilasvuo oli paikan nimennyt), josta alkoi israelilaisten vihamielisyys. Puoli tuntia siitä eteenpäin sai eversti Raitasaari tiedon, jossa israelilaiset olivat purkaneet tarkastuspisteen ja uhanneet hyökkäyksellä, mikäli suomalaiset eivät välittömästi vetäytyisi. Siilasvuon käsky oli kuitenkin selvä, Gamma oli tavalla tai toisella pidettävä. (Siilasvuo 1987)

Tämän jälkeen eversti Raitasaari lähti välittömästi tapahtumapaikalle, näki tilanteen, asetti vartiomiehen uudelleen paikoilleen ja pystytti YK:n lipun. Sen jälkeen hän palasi esikuntaansa ja keräsi kaikki kynnelle kykenevät miehet lisävoimiksi tilanteen turvaksi. Koottuaan noin 90 miestä hän antoi käskyn jättää aseet majoituspaikkoihin vahinkojen välttämiseksi. (Siilasvuo 1987)

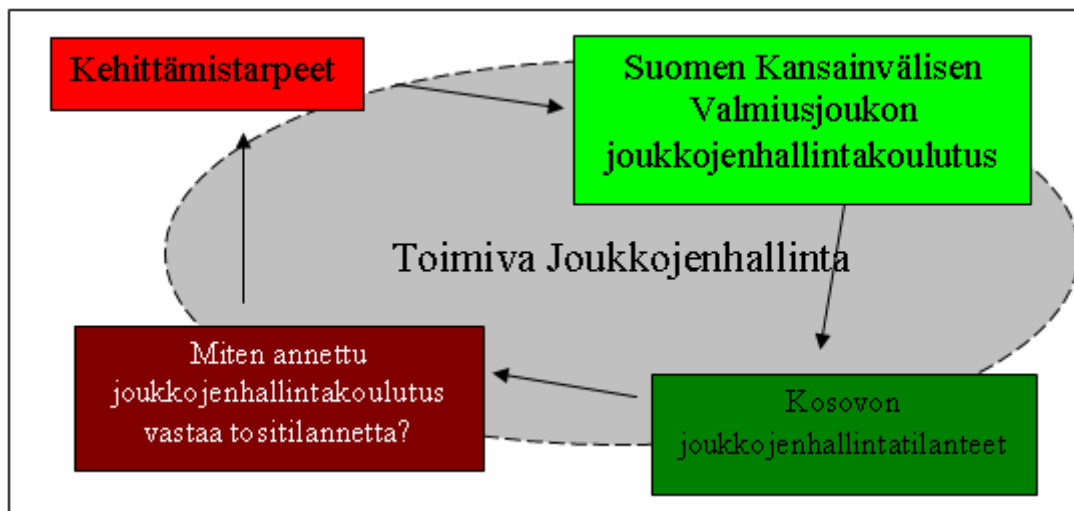
”Lähempänä tavoitetta hän ryhmitti miehensä muinaisen kreikkalaisen falangin muotoon: komentaja ja upseerit edessä ensimmäisissä ruoduissa, aliupseerit ja jääkärit seuraavissa. Hitaasti falangi lähestyi Gammaa. Israelilaiset olivat hämmästyksestä sanattomia. Mitä voitiin tehdä aseettomalle suomalaisjoukko, joka lähestyi kohtalonomaisten uhkaavasti. Pelkän massansa voimalla Raitasaaren falangi murtautui israelilaisten ohuen ketjun läpi. Puolin ja toisin turvauduttiin nyrkkeihin. Sieltä täältä kuului myös israelilaisten kiväärinperien mäjähdyksiä. Seuraavaksi ilmestyivät puskutraktorit. Raitasaari määräsi miehensä istumaan tielle traktorien eteen. Vähitellen traktorit vetäytyivät ja tilanne rauhoittui jonkin verran.” (Siilasvuo 1987) Tämän jälkeen tilanne siirtyi diplomatian puolelle.

Edellä mainittu kertomus suomalaisesta ongelmanratkaisusta oli israelilaiselle toimintamallille vieras. Terveellä maalaisjärjellä ja muutamalla mustelmalla ratkaistiin tilanne, jolla oli myöhemmin kauaskantoisia vaikutuksia rauhan saamiseksi Suezille. Tästä on kulunut aikaa 35 vuotta ja suomalaisten maine rauhanturvaamisen suurvaltana on entisestään vahvistunut. Nykypäivänä tuskin tulee eteen tilannetta, jossa vastapuolen armeijan kanssa aloitetaan nyrkkitaistelu tavoitteen aikaansaamiseksi. Todennäköisempää on, että esim. Kosovossa vastassa ovat siviilit, aseinaan kivet ja kepit. Tässä tilanteessa on siis mahdollisuus käyttää ei-tappavaa voimaa.

2. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1. Tutkimuksen viitekehys

Tutkimustyön viitekehyksessä tutkimus on jaettu neljään päätekijään: Suomen Kansainvälisen Valmiusjoukon joukkojenhallintakoulutukseen, Kosovon joukkojenhallintatilanteisiin, tositilanteiden vaatimaan joukkojenhallintaan sekä tämän kehittämiseen. Palvelus rauhanturvaoperaatiossa on joukkojenhallinnan tarpeen tekijä. Jo varusmiesaikana koulutustason tulee olla sellainen, että se antaa riittävän pohjan lyhyelle jatkokoulutukselle rotaatiossa sekä toimialueella. Kun joukkojenhallintaa varusmiehille kehitetään ja muutetaan, tulee ottaa huomioon kaikki muuttuvat tekijät joita Kosovon operaatio tarjoaa. Näin saadaan aikaan toimiva ja yhtenevä joukkojenhallintajoukko.

Kuva 1: Tutkimuksen viitekehys

2.2. Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen aiheena ovat KFOR-operaation vaikutukset varusmiesten joukkojenhallintakoulutuksen kehittämiseen. Tavoite on selvittää, millä tavalla

operaation aikana saadut opit joukkojenhallinnan toimivuudesta ovat vaikuttaneet varusmiesten varustamiseen tai koulutukseen Suomessa ja vastaako koulutus ja varustus tämän hetken tarvetta Kosovossa vallitsevaan tilanteeseen nähden. Johdannossa käsitelty lyhyt historia rauhanturvaamisen kehittymisestä kriisien muutosten myötä on lähtökohtana, kun mietitään miten hallita suurta väkijoukkoa alivoimalla käyttämättä kuitenkaan tappavaa tai vakavasti loukkaannuttavaa voimaa. Tutkimuksen teoreettisena pohjana on rauhanturvaajalle annettava joukkojenhallinta-koulutus Porin Prikaatin varusmiesaikana. Kyseessä on asiakirja- ja kirjallisuustutkimus. Tutkimusmenetelmänä on sisällön analyysi.

Aikaisempia tutkimuksia aiheesta ei ole, mutta kadetti Matti Uotila sivuaa aihetta pro gradu -tutkielmassaan ”Kansainvälisen valmiusjoukon voimankäyttökoulutus”. Kyseisessä tutkimuksessa ei kuitenkaan käsitellä joukkojenhallintaa, vaan keskitytään ainoastaan voimankäyttökoulutukseen.

2.3. Tutkimusongelma

Jotta joukkojenhallintakoulutuksen kehittymisestä saisi tuotettua oikeat johtopäätökset, on perehdyttävä koulutuksen sisältöön Porin Prikaatissa. Tutkimuksen ideana on tutustua varusmiesten joukkojenhallintaharjoitusten koulutusohjelmiin KFOR-operaation aikana, ja mikäli muutoksia on tapahtunut, selvittää niiden syyt. Tutkimusongelma on siis: ”Ovatko KFOR-operaation aikana tulleet opit/kokemukset joukkojenhallinnan toimivuudesta vaikuttaneet varusmiesten joukkojenhallintakoulutukseen Suomessa?”

3. RAUHANTURVAAMINEN

3.1. Historia

Suomi on osallistunut 31 sotilaalliseen rauhanturvaamisoperaatioon vuodesta 1956 alkaen. Tällä hetkellä Suomi osallistuu kahdeksaan operaatioon n. 700 sotilaan voimin. Kaikkiaan yli 43 000 suomalaista on toiminut rauhanturvaamistehtävissä eri operaatioissa (Puolustusvoimat. 2008. Rauhanturvaoperaatiot, 2008).

Kylmän sodan päättymisen myötä kriisit ovat muuttuneet valtioiden sisäisiksi konflikteiksi, jotka varsinkin Euroopan mantereella ovat todellisuutta. Nämä johtavat pahimmillaan valtiorakenteiden hajoamiseen ja mahdollisesti myös sisällissotaan. Rauhanturvaoperaatioiden luonne on muuttunut enemmän sotilaallisesta poliittiseksi ja humanitaariseksi. Tästä syystä siviilikriisinhallinta nousee jatkuvasti tärkeämpään asemaan kuten Bosnia-Hertsegovinan ja Kosovon kriisit ovat osoittaneet. (Hallituksen esitys rauhanturvaamislaista, 2000)

Jugoslavian sosialistisen liittotasavallan hajoamisesta seuranneet sodat muuttivat perinteistä rauhanturvaamistoimintaa. Tämä huomattiin kun entisen Jugoslavian alueelle perustetut operaatiot osoittivat että perinteiset menetelmät eivät enää vastaa nykyajan vaatimuksiin. Kehittämistarpeiden vuoksi rauhanturvajoukkojen kokoonpanoja, varustusta ja taktiikkaa muutettiin. Toiminnan muuttuessa muutettiin myös rauhanturvaamistoimintaa sääntelevää kansallista lainsäädäntöä. (Hallituksen esitys rauhanturvaamislaista, 2000)

Eri tilanteiden varalta on määritetty kaikille rauhanturvajoukoille voimankäytösäännöt. Nämä säännöt sisältävät yksityiskohtaiset ohjeet voimankäytöstä eri tilanteisiin kuten tehtävän turvaamiseksi sekä henkilöstön ja omaisuuden suojaamiseksi. Näiden sääntöjen ideana on selvittää yllättävistäkin tilanteista mahdollisimman pienellä voimankäytöllä suhteutettuna kyseiseen tilanteeseen. Rauhanturvaamisoperaatioon voi sisältyä voimankäytöllä uhkaamista ja siihen liittyvää voimankäyttöä, mutta näitä rajoittavat aina oikeudelliset, sotilaalliset sekä poliittiset rajoitukset. Ainoastaan perustelluissa tilanteissa, joissa voimankäyttöä todella vaaditaan, on sen käyttö oikeutettua. (Hallituksen esitys rauhanturvaamislaista, 2000)

YK:n peruskirja ei määritä käsitettä ”rauhanturvaamistoiminta”. Rauhanturvaamistoiminta syntyi käytännön tarpeesta kun kriisinhallinnan järjestelmä luotiin vuonna 1956 kun YK:n turvallisuusneuvosto ei pystynyt toteuttamaan peruskirjan mukaisia toimia YK:n pysyvistä joukoista. Tästä syystä osallistumispäätöstä ei voi poliittisesti perustaa suoraan YK:n peruskirjan artikloihin vaan Suomi tekee päätöksensä osallistumisesta operaation luonteen perusteella, joita ovat ulko- ja turvallisuuspolitiikan lisäksi kriisin luonne, alueella vallitseva tilanne, operaation mandaatti, voimankäytösäännöt, toimintaolot sekä käytettävissä olevat voimavarat. (Hallituksen esitys rauhanturvaamislaista, 2000)

4. SUOMI SOTILAALLISESSA KRIISINHALLINNASSA JA RAUHANTURVAAMISESSA

Sotilaalliseen kriisinhallintaan ja rauhanturvaamiseen osallistumisesta on säädetty laki. Rauhanturvaamislain mukaan Suomi voi osallistua kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta ylläpitävään sekä humanitaariseen ja siviiliväestön suojaamiseen tähtäävään rauhanturvaamistoimintaan. Laki mahdollistaa nykyään myös osallistumisen EU:n nopean toiminnan joukkoihin. Rauhanturvaamisoperaatiolta edellytetään laissa joko YK:n tai Etyjin päätöstä operaation toteuttamisesta. Ilman tällaista valtuutusta suomalaiset sotilaat voivat osallistua vain humanitaariseen avustustoimintaan tai sen suojaamiseen, mikäli YK:n erityisjärjestö tai virasto sitä pyytää. YK:n ja Etyjin lisäksi alueelliset organisaatiot kuten Nato ja EU tai operaatioon osallistuvat maat yhden niistä johtaessa voivat huolehtia rauhanturvaoperaation käytännön toimeenpanosta. (Puolustusvoimat. 2009. Rauhanturvaamisen osallistumisperiaatteet, 2006)

Rauhanturvaamisoperaatioiden tulee perustua osapuolten sopimukseen tai sopimukselliseen tilaan. Luonteeltaan operaatiot ovat sopimusten toimeenpanoa ja valvontaa, joka voi sisältää osapuolten pakottamista sovittujen pelisääntöjen noudattamiseen sekä siihen liittyvää voimannäyttöä ja -käyttöä. Voimaa voidaan siten käyttää tarvittaessa tehtävän turvaamiseen sekä reaktiivisesti itsepuolustukseen. Suomi ei osallistu YK:n peruskirjan 42 tai 51 artikloissa tarkoitettuihin sotilaallisiin pakotetoiimiin. Näihin artikloihin ovat perustuneet muun muassa sotatoimet Irakia vastaan 1991 ja Afganistanin Taleban-hallintoa ja Al-Qaida-järjestöä vastaan vuoden 2001 lokakuusta lähtien. Henkilöstön osallistuminen operaatioihin on vapaaehtoista. Rauhanturvaamistehtävissä voi palvella lain mukaan kerralla enintään 2000 rauhanturvaajaa. (Rauhanturvaamisen osallistumisperiaatteet, 2006).

5. VOIMANKÄYTTÖVALTUUDET

Voimankäyttösäännöt vahvistetaan erikseen jokaiselle sotilaalliselle operaatiolle. Voimankäyttöä säätelevät niiden lisäksi kansainvälisen oikeuden normit. Yksilöiden ja yksiköiden kansallisessa lainsäädännössä määriteltyä itsepuolustusoikeutta voimankäyttösäännöt eivät rajoita. Tämän vuoksi tilanteet, joissa voimaa ei voi käyttää itsepuolustustarkoituksessa, tulee noudattaa kyseisen operaation voimankäyttö-sääntöjä. Voimankäyttösäännöt ovat sisällöltään pitkälti samanlaiset riippumatta siitä, johtaako operaatiota Nato, YK tai EU. (Valtion säädöstietopankki. 2009. Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta, 2005)

Operaatioiden toimeenpanijat pyrkivät antamaan operaatioon osallistuville joukoille riittävät valtuudet jo operaatiota valmisteltaessa, jotta riittävä voimankäyttö tehtävän toteuttamiseksi on mahdollista tilanteen niin vaatiessa. Tämä varmistaa joukon uskottavuuden ja toimintaedellytykset kriisialueella. (Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta, 2005)

Kansainvälisesti on vakiintunut käytäntö, jonka mukaan kriisinhallintaoperaation voimankäyttösäännöt suunnitellaan rinnakkain operaatiosuunnitelman kanssa. Operaatiosuunnitelman sisältää eri voimankäyttöohjeita, mutta varsinaiset voimankäyttösäännöt hyväksytään erillisessä menettelyssä, johon osallistuvat kaikissa kriisinhallintaa toimeenpanevien organisaatioiden jäsenvaltiot. Ulkopuoliset valtiot saavat operaatiosuunnitelman nähtäväkseen suunnitellessaan osallistumista kyseiseen operaatioon. (Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta, 2005)

Muutettaessa operaatiosuunnitelmaa tai voimankäyttösäännöksiä menetelmä on samankaltainen ensimmäinen hyväksyminen. Muutoksia tehtäessä kuunnellaan lisäksi myös valtioita jotka osallistuvat operaatioon, vaikkeivät ne välttämättä kuuluisikaan järjestävän organisaation jäsenvaltioiksi. Kun operaation voimankäyttösäännöt on hyväksytty, ne saatetaan voimaan erillisellä asiakirjalla. Nämä säännöt sisältävät myös rajoituksia ja ohjeita, jotka eivät sääntele varsinaisten voimakeinojen käyttöä, kuten kovilla ampumatarvikkeilla harjoittelu operaation aikana. (Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta, 2005)

6. SUOMEN OSALLISTUMINEN KFOR-OPERAATIOON

6.1. Tausta

3.6.1999 Jugoslavian liittotasavallan presidentti Slobodan Milosevic, Jugoslavian liittohallitus sekä Serbian parlamentti hyväksyivät presidentti Martti Ahtisaaren ja Venäjän erityislähettiläs Viktor Tshernomyrdin rauhansuunnitelman. Tämän jälkeen käynnistyivät Naton ja Jugoslavian liittotasavallan sotilastekniset neuvottelut ja ne johtivat Jugoslavian liittotasavallan joukkojen vetäytymiseen Kosovosta.

(Valtioneuvosto. 1999. Selonteko Suomen osallistumisesta KFOR-operaatioon, 1999)

6.2. Kansainvälisen turvallisuusjoukon mandaatti

YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi 10.6.1999 päätöslauselman, jonka perusteella kansainvälisten järjestöjen sekä YK:n jäsenvaltioiden tuli perustaa Kosovoon kansainvälinen turvallisuusjoukko, siviilialan yhteistyö ja väliaikainen sisäinen hallinto. Päätöslauselmassa Kosovolle taattiin itsehallinto osana Jugoslavian liittotasavaltaa. (Selonteko Suomen osallistumisesta KFOR-operaatioon, 1999)

Lisäksi päätöslauselmassa turvallisuusjoukon tehtäviksi määritettiin vihollisuuksien uudelleen puhkeamisen estäminen, tulitauon valvominen, sotilaallisten järjestöjen vetäytyminen, Kosovon vapautusarmeijan aseista riisuminen, pakolaisten kotiinpaluun turvaaminen, siviilijärjestöjen toiminnan turvaaminen, yleisen turvallisuuden varmistaminen, miinanraivauksen valvominen, siviilioperaatioiden tukeminen, rajojen valvominen sekä varmistaa vapaa liikkuminen kaikille kansainvälisille järjestöille. (Selonteko Suomen osallistumisesta KFOR-operaatioon, 1999)

Sotilaallisesta kriisinhallinnasta ei päätöslauselmassa käytetty termiä rauhanturvaaminen vaan kansainvälisten turvallisuusjoukkojen läsnäolo. Myös Naton merkittävä asema oli määritetty. Turvallisuusjoukot valtuutettiin varmistamaan kaikille Kosovon asukkaille turvallinen ympäristö ja paluu koteihinsa. (Selonteko Suomen osallistumisesta KFOR-operaatioon, 1999)

6.3. KFOR-operaation luonne

Aiemmin mainitussa Naton ja Jugoslavian liittotasavallan joukkojen välisessä sotilasteknisessä sopimuksessa sovittiin Jugoslavian joukkojen vetäytymisestä 20.6.1999 mennessä. Jugoslavian joukkojen vetäytymisen myötä KFOR-joukot ryhmittivät Kosovoon Naton johdolla. Vaikka tehtävä olikin vaativa, ei merkittävää vastarintaa kohdattu. Operaatioon osallistuvien joukkojen tuli kuitenkin valmistautua voimankäyttöön sekä tasokkaaseen suojaan. Käytännössä tämä vaati hyviä suojavälineitä henkilöstölle sekä panssariajoneuvoja mahdollistamaan operatiivisten yksiköiden liikkuvuus. (Selonteko Suomen osallistumisesta KFOR-operaatioon, 1999)

Jotta operaatiolla oli uskottava suorituskyky, tuli aseellista voimaa olla riittävästi. Tämä sisälsi sekä raskasta aseistusta sekä tarpeen vaatiessa riittävät reservit. Voimankäytön välttämiseksi näytettiin riittävästi voimaa. Jotta osapuolten toimintaa kyettiin ennakoimaan riittävästi, oli tiedustelun oltava tehokasta. Toimiva johtamis- ja viestijärjestelmä mahdollisti lisäksi tehokkaan suorituskyvyn ja turvallisuuden. (Selonteko Suomen osallistumisesta KFOR-operaatioon, 1999)

KFOR-operaatioon osallistui Nato-maiden ohella joukkoja ainakin Venäjältä, Suomesta, Ruotsista, Itävallasta, Jordaniasta ja Arabiemiirikuntien liitosta. Viidelle valvonta-alueelle ryhmitettyjen joukkojen esikuntina toimivat viiden Nato-maan (Ranska, Saksa, Iso-Britannia, Italia ja Yhdysvallat) prikaatit. Natoon kuuluvien joukkojen vahvuus oli noin 50 000 ja Natoon kuulumattomien joukkojen vahvuus oli noin 3000 – 5000. (Selonteko Suomen osallistumisesta KFOR-operaatioon, 1999)

6.4. Suomen osallistuminen

Suomen osallistuminen KFOR-operaatioon valmisteltiin yhteistyönä Ulko- ja puolustushallintojen kesken. Näissä valmisteluissa huomioitiin suomalaisten Jugoslavian alueelta saama aikaisempi rauhanturvaamiskokemus. Tämä asia oli esillä myös pohjoismaisissa puolustusministeri- ja virkamieskokouksessa Riassa 14. – 15.6.1999. (Selonteko Suomen osallistumisesta KFOR-operaatioon, 1999)

Toukokuun lopulla 1999 Nato tiedusteli suullisesti rauhankumppanuusmailtaan alustavaa halukkuutta osallistua operaatioon. Suomi ilmoitti 1.6.1999 alustavan valmiutensa osallistua operaatioon. Suomen vahvennetun pataljoonan valmiudeksi ilmoitettiin alustavasti 700 – 800 henkeä ja todettiin, että kun Suomen lainsäädännön mukainen poliittinen päätös operaatioon osallistumisesta saataisiin, joukot olisivat käytettävissä 5 – 6 viikossa. Virallinen tarjous osallistumisesta tehtiin kun tasavallan presidentti päätti asiasta valtioneuvoston esityksestä. Tämän jälkeen Nato lähetti suomelle virallisen kutsun. (Selonteko Suomen osallistumisesta KFOR-operaatioon, 1999)

7. SUOMEN JOUKKOJEN SIIRTYMINEN KOSOVOON

Alkukesän 1999 neuvotteluiden jälkeen suomen perustamisvastuulle annettu pataljoonan suuruinen joukko hahmottui lopulta lähes 800 sotilaan vahvuiseksi moottoroiduksi jalkaväkipataljoonaksi. Heinäkuun lopussa Nato antoi tarkennetun pyynnön lähettää Kosovoon pataljoona osaksi englantilaista prikaatia. Alueen tiedustelu tukikohdan perustamiselle ja joukon kokoaminen aloitettiin välittömästi. Aluksi toimialueelle siirtyi 50 sotilaan tiedusteluosasto, joka oli koottu Bosniasta sekä osaksi kotimaasta. Tämän joukon toiminta alkoi 14.7.1999. Saman vuoden elokuun kuluessa ryhmittyi Lipljanin ympäristöön loput pataljoonan pääosista. (Salonius-Pasternak, Charly & Visuri, Pekka. 2006, 22.)

Pataljoonan perustamisen ja sen toiminnan käynnistymisen eri vaiheita seurattiin suomalaissa tiedotusvälineissä tiiviisti. Keskustelua herätti muun muassa se, pitäisikö suomalaisten mennä osaksi ruotsalaista pataljoonaa. Vaikka ruotsin lehdistössä epäiltiin Suomen valmiutta perustaa pätevä joukko riittävän nopeasti, ennätti Suomen perustama pataljoona toimialueelle lähes kaksi kuukautta ennen ruotsalaisten perustamaa joukkoa. (Salonius-Pasternak ym. 2006, 22.)

Ennen sotaa oli suomalaisten alueella Lipljanissa ollut varsin runsas serbiasutus. Heitä oli edelleen jäljellä huomattava määrä suomalaisten ottaessa vastuun rauhanturvaamisesta. Suomalaisten omaksuman tiukan linjan vuoksi vakavilta ristiriidoilta vältyttiin, vaikka alueella sattuiakin välikohtauksia joissa käsikranaatteja heitettiin serbitalojen pihamaalle. Alueella olevien lukuisten vartiopaikkojen ylläpito satoi pataljoonan henkilöstömäärän (797 sotilasta) tarkkaan Makedoniaan jätetyn huolto-osaston kanssa. (Salonius-Pasternak ym. 2006, 23.)

Hyvän tilanteen ennakointi oli tärkeää ja sen perusteella kyettiin tekemään perusteelliset valmistelut. Tämän vuoksi suomalaisten toiminta Kosovossa käynnistyi verraten nopeasti. Jugoslavian alueella toimiminen oli jo suomalaisille ennestään tuttua ja tehtävä koettiin kotimaassa tärkeäksi. Operaation onnistumiseen vaikutti suurelta osin se, että lähetetyn pataljoonan perustamiseen voitiin käyttää ensimmäistä kertaa Suomen Kansainvälistä Valmiusjoukkoa. (Salonius-Pasternak ym. 2006, 23.)

Sotilaiden rauhallisuus ja toimintaperiaatteet, joilla pyrittiin yhteistyöhön paikallisten kanssa, huomattiin. Tästä kiirinyt hyvä maine helpotti yhteistyötä Nato-organisaation, YK-hallinnon ja paikallisten asukkaiden kanssa. Suomalaisille suotiin myös kansainvälisen joukon tärkeitä johtotehtäviä. Käytännössä lähivuosien toiminnalle luotiin pohja juuri näistä hyvistä suorituksista ja alkuvaiheen erinäköisistä ongelmista. (Salonius-Pasternak ym. 2006, 23.)

8. JOUKKOJENHALLINTAA VAATINEET TAPAHTUMAT KOSOVOSSA

8.1. Maaliskuun 2004 mellakat

16.3.2004 yritettiin murhata serbinuorukainen Gaclavican kylässä. Tästä syystä Kosovon serbit pystyttivät 17.4.2004 tiesulkuja Pristinasta Skopjeen ja Gracanicasta Gnjilaneen johtaville teille. Samanaikaisesti Pohjois-Kosovolaisessa kaupungissa, Mitrovicassa, alkoivat yhteenotot albaanien ja serbien välillä. Tähän syynä oli kolme hukkunutta albaanilasta, siitä albaanit syyttivät serbejä. Siitä saivat alkunsa Kosovon maaliskuun tapahtumat, jotka johtivat pian laajoihin yhteenottoihin ja mellakointiin, joissa käytettiin myös tuliaseita ja polttopulloja. UNMIK-poliisi ja KFOR reagoivat levottomuuksiin jotka levisivät nopeasti koko Kosovon alueelle. Laajoja tuhoja ja ihmishenkien menetyksiä ei pystytty välttämään, koska mellakat olivat laajoja ja levisivät nopeasti. Mellakoissa kuoli 28 ihmistä ja noin 3 600 joutui jättämään kotinsa. Lisäksi serbien omaisuutta ja taloja poltettiin järjestelmällisesti. (Puolustusvoimat. 2004. Tilanne rauhanturvaoperaatioissa 10.3. – 18.3.2004)

Kosovoon lähetettiin nopeasti lisäjoukkoja Naton ja yksittäisten valtioiden toimesta mellakoiden hallintaan saamiseksi. Ensimmäiset lisäjoukot saapuivat maahan jo seuraavana päivänä, ja tilanne saatiin rauhoittumaan koko Kosovon alueella seuraavana päivänä. (Tilanne rauhanturvaoperaatioissa 10.3. – 18.3.2004)

Vakavia mellakoita oli keskiviikon ja torstain aikana myös suomalaisten alueella Lipjanissa ja Kosovo Poljessa. Tapahtumat johtivat yhden suomalaisen rauhanturvaajan lievään loukkaantumiseen, mutta hän kykeni ensiavun jälkeen palaamaan tehtäviinsä. Vaikka tilanne rauhoittui pian tapahtumien jälkeen ja jälkiselvittely aloitettiin, oli seuraavina päivinä tilanne jännittynyt ja tilanteen pitivät kireänä eritoten mellakoiden uhrien hautajaiset ja väenkokootumiset. (Tilanne rauhanturvaoperaatioissa 10.3. – 18.3.2004)

8.2. Havainnot maaliskuun 2004 mellakoista

Maaliskuun mellakoista Kosovossa opittiin, että suomalaiset rauhanturvaajat tarvitsevat lisää toimivaltuuksia. Kun muiden maiden sotilaat voivat käyttää vesitykkiä ja kyynelkaasua mellakoivan joukon rauhoittamiseen, suomalaiset joutuivat tulemaan toimeen lähes paljain käsin. (Pokkinen. 2004. Ruotuväen artikkeli 14/04)

Kansainvälisissä tehtävissä toimivat suomalaisjoukot toivoivat toimivaltuuksiensa laajentamista. Sotilaan ainoa vaihtoehto itsepuolustuksen jälkeen näissä tilanteissa olisi ollut ampua kovilla, sillä mellakantorjunta ja siihen tarvittava välineistö kuuluu Suomessa poliiseille. Sen vuoksi, kun pamput eivät enää riitä, pitää olla muita keinoja kuin luodit. Esimerkiksi vesitykin, kyynelkaasun ja kumiluotien käyttö olisi hyvä mahdollistaa ainakin Kosovon kaltaisissa operaatioissa, joissa mahdollisuus tämän kaltaisten varusteiden tarpeeseen on operaation jatkuessa suuri. (Ruotuväen artikkeli 14/04)

Keväällä 2004 rauhanturvaajat joutuivat puolustamaan serbivähemmistön kotitaloja ja kulttuurikohteita monikymmenkertaista albaanimielenosoittajien joukkoa vastaan. Nyrkeillä ja pampuilla ei kiviä heitteleviä mellakoitsijoita saatu laantumaa. Väkijoukkoa kohti ampuminen olisi ollut ylimitoitettua. Suomalaisten tehtäväksi jäi seistä järkähtämättömänä suojana kohteilla luotiliiveissä, rynnäkkökiväärit edessä rintaa vasten piiput alaspäin, kun muut joukot käyttivät samanaikaisesti voimakkaampia keinoja. (Ruotuväen artikkeli 14/04)

Levottomuudet alkoivat erittäin huolellisesti organisoituina, 27 paikassa samanaikaisesti. Kahden illan jälkeen toiminta loppui. Silloinen komentaja eversti Vesa Kangasmäki päätti esimerkiksi Lipljanin kylässä keskittää voiman kirkon ja sitä ympäröivän alueen suojelemiseen. Kirkko säilyi, mutta kaupungin reunoilla sijainneet yksittäiset serbitalot paloivat. Samalla tavalla kävi monissa kylissä (Ruotuväen artikkeli 14/04)

8.3. Seuraukset maaliskuun mellakoiden johdosta

Pääesikunta saattoi käynnistää toimenpiteet uusien joukkojenhallintavälineiden käyttöönottamiseksi KFOR-operaatiossa puolustusministeri Seppo Kääriäisen 8.4.2005 antaman päätöksen perusteella. Kosovon kevään 2004 mellakoiden jälkeen tuli ilmi näiden välineiden tarve suomalaisten rauhanturvaajien keinovalikoimaan. (Puolustusministeriö. 2005. Tiedote joukkojenhallintavälineistä suomalaisille rauhanturvaajille, 2005)

Väkivaltaisuuksien puhkeaminen ja niiden ennaltaehkäiseminen on Joukkojenhallintavälineiden päätarkoitus. Operaatioalueella Kosovossa tullaan antamaan niihin asianmukainen käyttökoulutus ennen niiden käyttöönottoa. Jatkossa tarkoitus on mahdollistaa joukkojenhallintavälineiden käyttöönotto kaikissa rauhanturvaamis- ja kriisinhallintaoperaatioissa joihin Suomi osallistuu. (Tiedote joukkojenhallintavälineistä suomalaisille rauhanturvaajille, 2005)

Kyynelkaasun käyttö suomalaisten rauhanturvaajien mellakantorjunnassa mahdollistettiin 11.4.2005. Puolustusministeri Seppo Kääriäisen tekemän päätöksen mukaan suomalainen rauhanturvajoukko Kosovossa sai valtuudet ottaa käyttöön uudet joukkojenhallintavälineet. Joukot vastaanottivat kranaattipistooleja ja niillä ammuttavia kyynelkaasukranaatteja. Lisäksi rauhanturvaajien varustusta täydennettiin uusilla kilvillä ja kypärillä sekä mellakka-aidoilla. Koulutus uusiin välineisiin aloitettiin välittömästi ja koulutuksella tähdätään tilanteeseen, jossa rauhanturvaaja toimii kyynelkaasun vaikutuksen alaisuudessa. (Pääesikunta. 2005. Artikkelit 11.4.2005)

9. VARUSMIESTEN JOUKKOJENHALLINTAKOULUTUS SUOMEN KANSAINVÄLISESSÄ VALMIUSJOUKOSSA

9.1. Varusmiehille annettu joukkojenhallintakoulutus Suomen Kansainvälisessä Valmiusjoukossa vuonna 1999

Vuonna 1999 joukkojenhallinta perustui käytännössä Nordic Peace '99 – harjoituksesta saatuihin oppeihin. Koulutuskortit laadittiin muilta mailta saatujen oppien pohjalta ja näin ollen varusmiehille annettu koulutus ei ollut kovin kattavaa. Käytännön tasolla joukkojenhallintakoulutukseen kuuluivat oppitunnit, jotka sisälsivät teorian ja voimankäyttösäännökset sekä itse harjoitukset, joissa käytiin läpi perustoiminta mellakoivan väkijoukon kanssa. Harjoittelua hankaloitti se, että tuolloin ei ollut käytössä minkäänlaisia mellakantorjuntavarusteita ja näin ollen varustuksena oli taisteluvälineet mukaan luettuna kyynelkaasukranaatit. Ajoneuvoja ei käytetty lainkaan.

Harjoittelun tavoite oli opettaa varusmiehille jääkärijoukkueen käyttöä väkijoukon hallinnassa. Tämä sisälsi joukkueen liikkumisen ja ryhmytykset, tieuran aukaisun, kiinnioton väkijoukosta ryhmän voimalla, sekä väkijoukon hajottamisen. Upseerikokelaiden tuli osata johtaa joukkuetta väkijoukon hallinnassa, ryhmänjohtajien tuli osata ryhmänsä johtaminen väkijoukon hallinnassa ja miehistön oli osattava toimia joukon jäsenenä.

Harjoittelu toteutettiin käytännössä siten, että ensin harjoittelu toteutettiin hiekkakentällä ilman maaliosastoa. Ensimmäisenä harjoituksena oli joukkueen liikkuminen, joka sisälsi kilpirintamana etenemisen, jossa tavoite on estää joukon pääsy tietylle alueelle tai siirtää se tietyltä alueelta pois. Sekä kiilana eteneminen, jossa tavoite oli hajauttaa joukko kahdeksi erikseen hallittavaksi joukoksi.

Tieuraa aukaistaessa ryhmiä käytettiin aina tarpeen mukaan, esim. risteysalueella risteystä haltuun otettaessa yksi ryhmä vasemmalle, yksi oikealle ja kaksi jatkoi suoraan eteenpäin. Tieuran aukaisussa tuli antaa väkijoukolle mahdollisuus perääntymiseen, eikä mahdollisuutta umpikujaan joutumiseen annettu.

Henkilöä kiinni otettaessa ryhmällä, kaksi miehistä valmistautui kiinniottoon ja joukkueenjohtajan käskyjen mukaan kilpirintama avattiin siten, että kaksi miehistä astui taakse ja sivulle, jolloin kiinniottopartio suoritti kiinnioton ja palasivat kilpirintaman taakse. Tämän jälkeen kilpirintamasta väistyneet miehet sulkiivat rintaman ja näin suojasivat kiinniottopartion paluun.

Lopuksi koulutuksessa oli väkijoukon hajottaminen, jolla oli tarkoitus turvata alueen koskemattomuus tai kohteen suojaus. Väkijoukko hajotettiin käyttämällä hyväksi kilpirintamaa sekä kiilaa ja näin työntämällä väkijoukkoa sopivaan suuntaan. Väkijoukolle tuli taata avoin perääntymistie ja väkijoukko tarvittaessa pilkottiin. Alue pidettiin ryhmittymällä kilpirintamaan.

Harjoittelun jälkeen toteutettiin sovellettu vaihe siten, että yksi joukkue kerrallaan toimi maaliosastona ja muut joukkueet toimivat kouluttajan antaman tilanteen ja tehtävän mukaisesti. Joukkueelle annettiin palaute aina tehtävän jälkeen ja palautteen jälkeen joukkue siirtyi maaliosastoksi ja maaliosastosta siirtyi yksi joukkue toimivaksi osastoksi. Sovelletussa vaiheessa oli kuvattu tilanne, jossa esikunnan eteen oli ilmaantunut mellakoiva joukko. Aluksi tie esikunnan edessä aukaistiin ja tunkeuduttiin kiilamuodolla esikunnan ja väkijoukon väliin. Tämän jälkeen muodostettiin kilpirintama jolla eristettiin esikunta väkijoukosta. Eristyksen aikana kilpirintamasta suoritettiin useita kiinniottoja. Tässä vaiheessa tilanne keskeytettiin ja annettiin palaute hyvistä ja kehitettävistä asioista. (Reijo Kortteus, Luutnantti, haastattelu, Säkyä, 10.4.2009)

9.2. Varusmiehille annettu joukkojenhallintakoulutus Suomen Kansainvälisessä Valmiusjoukossa vuonna 2003

Vuonna 2003 saatujen oppien perusteena oli brittiläinen malli. Tähän malliin kuului ajoneuvojen käyttö, mutta suomalaisten koulutuksessa käytettiin Land Roverien tilalla Pasi-miehistönkuljetusajoneuvoa. Koulutus suoritettiin yhden viikonlopun aikana siten, että perjantaina aamupäivällä oli teoriajakso luokassa, jossa opetettiin voimankäytön perusteet ja asiaan kuuluva lainsäädäntö. Perjantaina iltapäivällä tutustuttiin varusteisiin, niiden pukemiseen, pampun ja kilven käyttöön sekä

vaiheittain harjoitteluun. Ensin ryhmä harjoitteli kerrallaan, sitten joukkue kerrallaan. Lisäksi koulutettiin liikkuminen, miesten paikat, käskyt ja toiminnot kranaatin tai ampujan uhatessa. Iltapäivän aikana harjoiteltiin kahden joukkueen vahvuisen osaston toiminta, liikkuminen, miesten paikat jne. Lauantaina suoritettiin tilanteen mukainen harjoittelu, jossa yksi joukkue suoritti joukkojenhallintaa ja toinen toimi maaliosastona, iltapäivänä vaihdettiin päittäin joukkueiden tehtävät. Sunnuntaina toteutettiin sama ohjelma kuin lauantaina. Mutta tällöin mukana oli myös polttopulloja ja toiminta oli muutenkin ”räyhäkkäämpää” tilanteen saamiseksi todentuntuiseksi.

Käytännön harjoitteluun kuului joukkueen toiminta ja näin tapahtuva väkijoukon hallinta. Perussiirtymisiä eteen oli kaksi kappaletta, osaston eteneminen johtovaunun tasalla sekä lyhytkilpimiesten rynnäkö. (Kuva 2)

Osaston edetessä johtovaunun tasalla, joukkueenjohtajan käskyn saatuaan, vaunun ajaja painoi torvea kolme kertaa ja ajoi enimmillään 10 metriä eteenpäin. Samanaikaisesti osasto laski huutamalla yhteen ääneen – yks, kaks, kolme, ja eteni vaunun tasalla.

Lyhytkilpimiesten rynnäkössä, joukkueenjohtajan käskyn saatuaan, vaunun ajaja painoi torvea kaksi kertaa ja samanaikaisesti osasto laski huutamalla yhteen ääneen – yks, kaks. Tällöin 1. kilpirintaman Pasi-miehistönkuljetusvanua lähimpänä olevat miehet väistyivät askeleen taakse ja sivulle, jolloin lyhytkilpimiehet juoksivat kilpirintaman läpi aggressiivisesti huutaen ja etenivät enimmillään 10 metriä vaunun keulan ohi. Saavutettuaan tavoitteen lyhytkilpimiehet muodostivat puolikaaren ja pysähtyivät. Vaunu ja kilpirintama ajoivat lyhytkilpimiesten tasalle välittömästi ja lyhytkilpimiehet vetäytyivät takaisin omaan perusrhymitykseen samasta aukosta mistä lähtivätkin. Rynnäköllä pyrittiin siirtämään painetta pois kilpirintamasta.

Risteysalueen valtaamisessa, joukkueenjohtajan käskyn saatuaan, toinen kilpirintama muodosti jonon halutun risteysalueen puolelle ensimmäisen kilpirintaman taakse. Tämän jälkeen vaunun ajaja painoi torvea kolme kertaa ja ajoi niin, että risteysalue oli vallattu. Samanaikaisesti osasto laski huutamalla yhteen ääneen – yks, kaks, kolme, ja eteni vaunun tasalla siten. Halutulle risteyspuolelle muodostuva jono

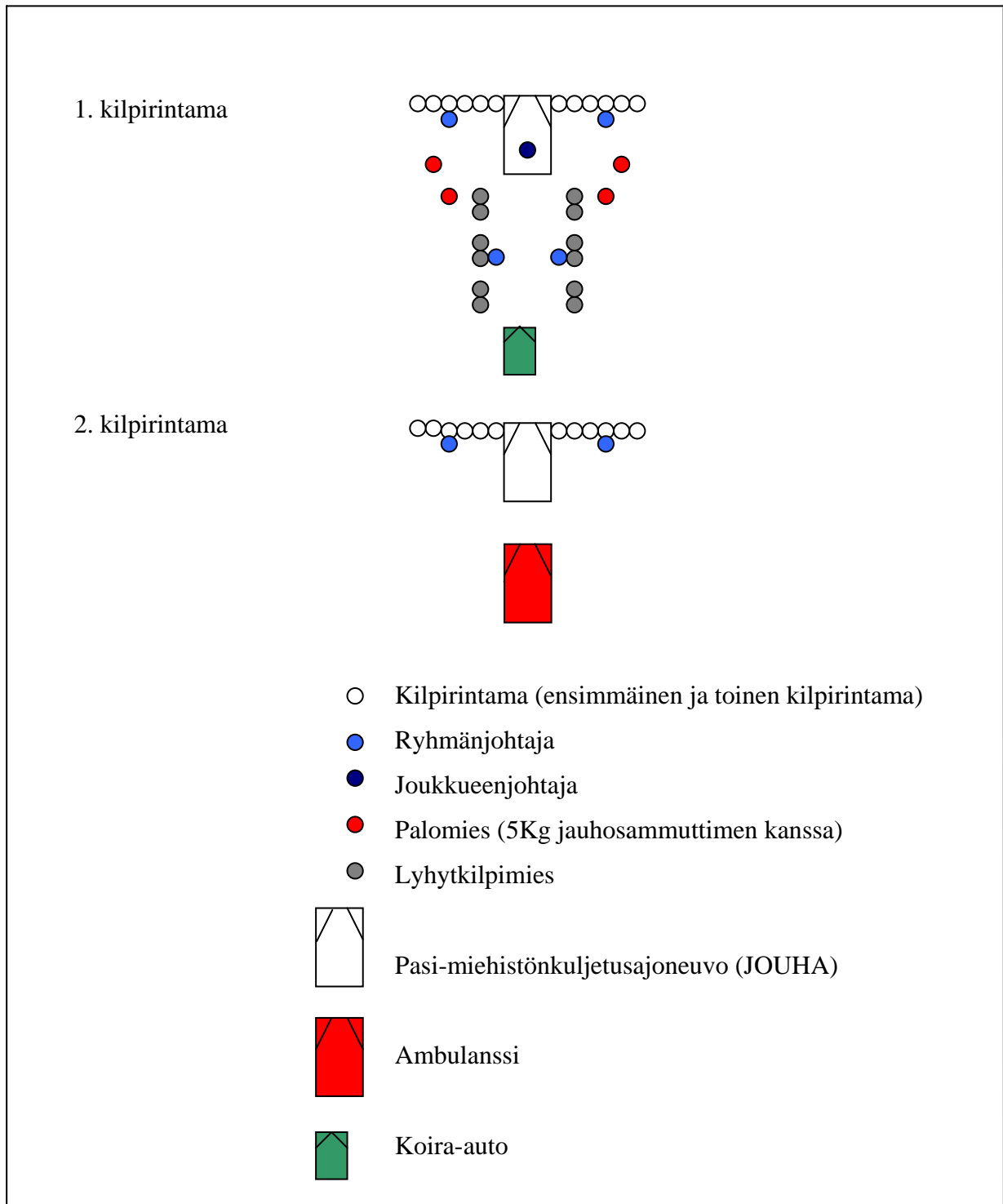
muodosti kilpirintaman oikealle johtavalle uralle ja valtasi/varmisti sen. Mikäli ura oli vapaa mielenosoittajista, ensimmäinen kilpirintama saattoi jatkaa etenemistään ja toinen kilpirintama siirtyi perusryhmitykseensä. T-risteyksessä toiminta oli muuten sama, mutta toinen kilpirintama jakautui sekä vasemmalle että oikealle.

Asehavainto saatettiin tehdä sen perusteella, että mellakoiva väkijoukko pyrkii pois päin ampujasta joka jää seisomaan yksin, tällöin miehistönkuljetusajoneuvo antoi lyhyitä äänimerkkejä kunnes osasto pääsi vaunujen taakse suojaan. Kun aseellinen uhka oli saatu poistettua, osasto siirtyi käskyllä ”kilpirintamaan” takaisin perusmuodostelmaan ja jatkoi tehtäväänsä. Havaittaessa kranaatti miehistönkuljetusajoneuvo painoi koko torvea katkeamatta, tällöin koko osasto heittäytyi selälleen makaamaan, kilpi rinnan päällä. Kun vaara oli ohi, palattiin takaisin kilpirintamaan.

Lääkintämiehen tehtävä osastossa oli toimia tilanteen vaatimalla tavalla. Mikäli kilpirintamasta loukkaantui mies, toisesta kilpirintamasta täytettiin paikka välittömästi ja lääkintämies siirtyi hoitamaan potilasta.

Etenevän rintaman molempien ryhmien takana oli kaksi palomiestä, jotka sammuttivat mahdollisesti polttopullosta syttyneet miehet. Muu ympärillä oleva materiaali sai palaa. (Jussi Tammisto, Yliluutnantti, Joukkueenhallintatehtävä-runko, 15.4.2003)

Vuonna 2003 harjoiteltiin tilanteenmukaista toimintaa erilaisissa Case-tapauksissa kriisinhallintaharjoitus 1-3 -sotaharjoituksissa sekä Amber Hope -harjoituksessa Liettuassa.

Kuva 2: Joukkojenhallintajoukkueen ryhmitys vuoden 2003 mallissa.

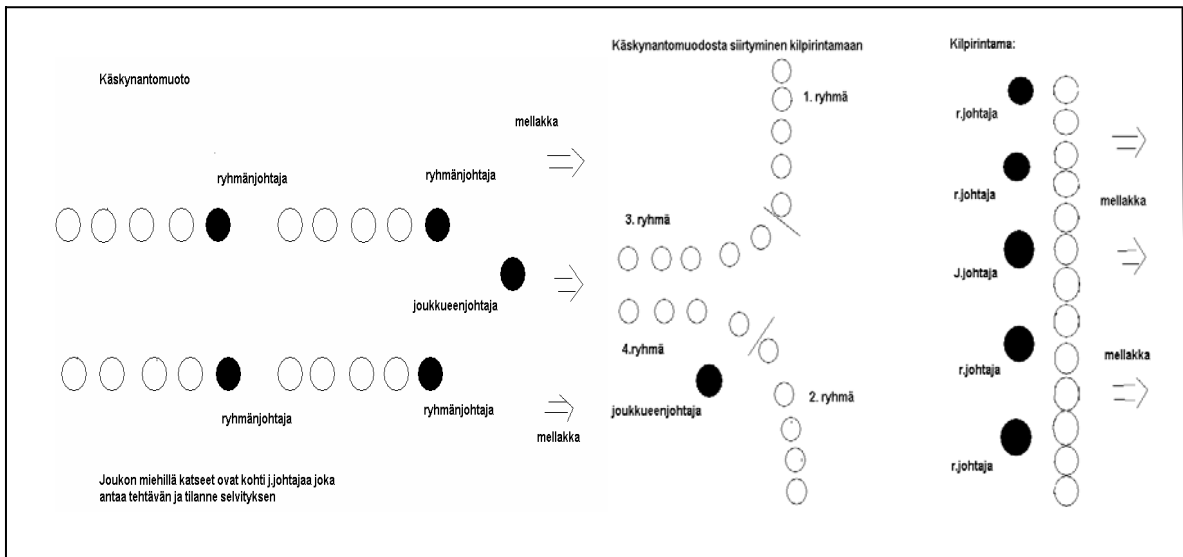
9.3. Varusmiehille annettu joukkojenhallintakoulutus Suomen Kansainvälisessä Valmiusjoukossa vuonna 2009

Joukonhallintakoulutus vuonna 2009 käsittää kuusi perusharjoituskertaa, joissa harjoitellaan joukonhallinnan perusteet käytännössä yksittäisen miehen toiminnasta joukkueiden yhteistoimintaan. Harjoituskertoja on yhteensä kuusi ja kukin kestää keskimäärin neljä tuntia. Teoriakoulutusta joukonhallinnan perusteisiin on kahden oppitunnin verran. Toisella oppitunnilla käsitellään joukkojen hallinnan voimankäytön säädökset ja toisella joukkojen hallinnan perusteet.

Ensimmäisen joukkojenhallintaharjoituksen tavoite on opettaa joukolle yksittäisen taistelijan liikkuminen, käskynantomuoto sekä kilpirintama. Yksittäisen taistelijan eteneminen kilpirintamassa tapahtuu ns. ”Juntta-askeleella”, jossa vasen jalka edellä astutaan eteenpäin ja tämän jälkeen oikea jalka tuodaan lähelle vasenta. Tämän jälkeen astutaan taas vasen jalka eteen ja oikea lähemmäksi. Liikkuminen tapahtuu leveässä haara-asennossa, oikeaa tukijalkaa ei koskaan tuoda vasemman jalan viereen tai eteen. Asetta kannetaan vartalon oikealla sivulla piippu alaspäin.

Käskynantomuotoon siirrytään automaattisesti jalkauduttaessa ajoneuvosta. Koulutus ajoneuvosta käskynantomuotoon tapahtuu äksiisinuomaisesti eli harjoitusta toistetaan niin kauan, että miehet tietävät tehtävänsä.

Kilpirintamaan ryhmitytään käskynantomuodosta (kuva 3) parhaalla mahdollisella nopeudella. Joukkueen ollessa kilpirintamassa, eli miehet tiiviisti vierekkäin, vasen jalka edessä, tukevassa haara-asennossa, oikea käsi tiukasti kiinni viereisen taistelijan vyölenkissä ja vasen käsi on koukussa vartalon edessä. Ryhmän johtajat ja joukkueen johtajat jäävät kilpirintaman taakse ja johtavat joukkuetta/ryhmiä ja tarvittaessa tukevat muotoa kohdista, joissa paine on kovimmillaan. (2.JK / SatJP. 2009, harjoitussuunnitelma: Joukkojenhallintaharjoitus 1)

Kuva 3: Käskynantomuodosta kilpirintamaan

Toisen joukkojenhallintaharjoituksen aiheena on ensimmäisen harjoituksen kertaus ja liikkuminen kilpirintamassa. Kilpirintamassa liikkuminen tapahtuu joukkueen johtajan käskyjen mukaan kaikkien toistaessa tahtia. Vasemmalla jalalla askel otettaessa kaikki huutavat ”yksi” ja kun oikea jalka tuodaan lähemmäksi, huudetaan ”kaksi”. Näin toimitaan, jotta tahti säilyy samana ja muoto pysyy koossa. Askeleet otetaan erityisen lyhyinä ja leveinä tasapainon säilyttämiseksi. Taakse liikutaan samalla periaatteella kuin eteen, mutta lähtöaskel otetaan oikealla ja tällöin myös huudetaan ”yksi”. Tahti ja eteneminen ovat samanlaiset kuin eteenpäin edetessä.

Oikealle ja vasemmalle eteneminen tapahtuu saman periaatteen mukaisesti kuin eteen- ja taaksepäin. Vasemmalle liikuttaessa etenee vasen jalka ensin ja oikealle oikea jalka ensin. Tahdin toistot toteutetaan samalla periaatteella kuin eteen- ja taaksepäinkin. Etenevän puoleiselle jalalle huudetaan ”yksi” ja seuraavalle jalalle ”kaksi”. (2.JK / SatJP. 2009, harjoitussuunnitelma: Joukkojenhallintaharjoitus 2)

Kolmannen joukkojenhallintaharjoituksen aiheena on ensimmäisen ja toisen harjoituksen kertaus, siirtyminen kilpirintamasta paririviin sekä näissä kääntyminen. Kilpirintamasta siirryttäessä paririviin kilpirintama katkeaa keskeltä siten, että molemmille puolille jää kaksi ryhmää. Oikeanpuoleiset ryhmät siirtyvät vasemmanpuoleisten ryhmien taakse mahdollisimman nopeasti olkavarren mitan päähän edessä olevista taistelijoista. Siirtymisen aikana pidetään viereisen jäsenen

vyölenkistä kiinni. Ryhmien siirryttyä toisten taakse, takana olevien ryhmien jäsenet tarttuvat vasemmalla kädellään tukevasti edessä olevan taistelijan taisteluvyöhön. Paririvistä kilpirintamaan edetään päinvastaisessa järjestyksessä. Eli takana olevien ryhmien jäsenet irrottavat otteensa edessä olevista ja siirtyvät edessä olevan kilpirintaman oikealle puolelle.

Kilpirintaman ja paririvin kääntäminen oikealle ja vasempaan tapahtuu siten, että käännön puoleisin kilpirintaman jäsen etenee paikallaan ja vastakkaisen pään jäsen ottaa normaalia ”junta-askelta”. Näin koko muoto kääntyy pikkuhiljaa tahdottuun suuntaan. Paririvissä toimintaperiaate kääntymisessä on sama. (2.JK / SatJP. 2009, harjoitussuunnitelma: Joukkojenhallintaharjoitus 3)

Neljännän joukkojenhallintaharjoituksen aiheena on vanhan kertaus, kiilamuoto sekä portti. Kilpirintaman muutetaan kiilaksi siten, että rintaman keskimmäiset jäsenet muodostavat kiilan kärjen ja muu rintama muodostuu kiilaksi oikealle ja vasemmalle puolelle. Kiilan voi muodostaa siten, että kärki etenee vetäen perässä tulevat jäsenet kiilaksi. Ja mikäli tilaa eteenpäin etenemiseen ei ole, muodostetaan kiila pitämällä kärkimiehet paikallaan ja muut jäsenet vetäytyvät kiilaksi heidän taakseen.

Kilpirintamaan muodostetaan portti, mikäli on tarvetta liikuttaa joukkoja nopeasti kilpirintaman läpi. Portin kautta voidaan siirtää uusia joukkoja tai tarvittaessa koiria. Portti muodostuu siten, että rintamassa vierekkäiset miehet eri käskystä kääntyvät taakse ja sivulle siten, että kilpirintamaan muodostuu kahden miehen levyinen aukko. (2.JK / SatJP. 2009, harjoitussuunnitelma: Joukkojenhallintaharjoitus 4)

Viidennen joukkojenhallintaharjoituksen aiheena on vanhan kertaus sekä kiinniottopartion toiminta. Kiinniottopartio toimii siten, että kilpirintaman taakse asettuu kaksi jäsentä peräkkäin siten, että takimmaisena on mahdollisimman iso ja vahva jäsen. Tässä muodossa takimmainen tarttuu tiukasti edessä olevan vyölenkistä kiinni. Kiinniottopartion tarkoitus on noutaa kilpirintaman etupuolella oleva kohde (oma loukkaantunut, agitaattori) kilpirintamaan muodostettavan portin kautta. Käskyllä partio syöksyy portista siten, että takana tuleva antaa vauhtia ja lisävoimaa syöksyyn kaikin voimin, ja etummaisena taistelijan tehtävä on tarttua kaikin voimin kohdehenkilöön. Tämän jälkeen partio vetäytyy takaisin kilpirintaman taakse

kohdehenkilö otteessaan. (2.JK / SatJP. 2009, harjoitussuunnitelma: Joukkojenhallintaharjoitus 5)

Kuudennessa ja viimeisessä joukkojenhallintaharjoituksessa harjoitellaan joukkueiden yhteistoimintaa. Tarkoituksena on harjoitella ns. kovaa tilannetta varten mahdollisimman tilanteenmukaisesti. Käytännössä yksi joukkue toimii maaliosastona ja kaksi joukkuetta toimii joukkojenhallintajoukkueina. Harjoitus etenee siten, että jalkapartio kohtaa mellakoivan joukon, ilmoittaa siitä tilannekeskukseen josta päivystävä upseeri lähettää paikalle toimivat joukkueet. Kohdealueella joukkueenjohtajat hajottavat mellakat saamiensa oppien perusteella. Harjoitus toteutetaan siten, että kukin joukkue toimii joukkojenhallinnassa kaksi kertaa ja maaliosastona kerran. Jokaisen vaiheen jälkeen käydään tilanne läpi ja annetaan mahdollinen palaute. (2.JK / SatJP. 2009, harjoitussuunnitelma: Joukkojenhallintaharjoitus 6)

10. JOHTOPÄÄTÖKSET

Vuodesta 1999, Kosovon operaation käynnistyttyä on Suomen Kansainvälinen Valmiusjoukko antanut varusmiehilleen joukkojenhallintakoulutusta. Alussa hyvinkin alkeellista ollut koulutus on kehittynyt kymmenessä vuodessa tehokkaaksi toimintatavaksi varusteiden ja koulutuksen parantuessa. Mallia joukkojenhallintakoulutukseen on saatu mm. Brittiläisiltä joukoilta Nordic Peace – harjoituksissa sekä Kosovon mellakoista. Vuonna 1999 käyttöön otetun toimintamallin idea oli ainoastaan antaa kuva siitä, minkä suuntaista toiminta mellakatilanteessa olisi. Käytännössä joukko ei olisi tuolloin kyennyt mellakantorjuntaan jo pelkästään varusteiden puutteen vuoksi.

Vuonna 2003 käyttöön otetun mallin tehokkuus oli sen yksinkertaisuudessa ja aggressiivisuudessa. Suomalaiseen käyttöön modifioitiin hiukan yksinkertaisempi versio alkuperäiseen nähden. Lopputuloksena oli toimiva malli, jossa ei suosittu pientä kikkailua vaan suoraa ja aktiivista toimintaa. Alkuperäisestä poiketen suomalaisessa mallissa ei harjoitettu varusmiehillä yhteistoimintaa vesitykin eikä koiran kanssa. Koira olisi ollut todennäköisesti erittäin toimiva erityisesti sivustojen

suojauksessa. Kosovon operaatiossa on todettu koirien olevan tehokkaita apureita koska paikalliset pelkäävät niitä. Juurikin siitä syystä tulisi yhteistyötä koiran kanssa parantaa jo varusmieskoulutuksesta lähtien.

Kaikki kuusi harjoitusta vuonna 2009 toteutettiin kriisinhallintaharjoitus 1-3 aikana ja kriisinhallintaharjoitus 3 päättyi joukkojenhallintaharjoitukseen, johon kuluvana vuonna osallistui muun muassa ratsastava poliisi. Harjoituksessa käytettiin apuna naapurikomppanian varusmiehiä maaliosastoina, joten kaikki SKVJ:n varusmiehet pääsivät osallistumaan joukkojenhallintaharjoitukseen suorittavalla puolella. Harjoituksessa ratsastava poliisi harjoitteli samalla tulevaa jalkapallon maaottelua ja siellä esiintyviä mahdollisia mellakoita varten. Yhteistoiminnaksi se saatiin yhdistettyä tilanteessa maalihenkilön noudoksi.

Kosovon mellakoiden seuraukset ovat tuoneet mahdollisuuden käyttää kyynelkaasua mellakantorjunnassa kaikissa rauhanturvaoperaatioissa joihin Suomi osallistuu. Kumiluotien ja vesitykkien käyttö olisivat myös tervetulleita lisää mahdollisiin mellakkatilanteisiin, mutta niin vakavaa tilannetta ei ole vielä sattunut, että todellista tarvetta niille olisi ilmennyt. Näistä puutteista huolimatta Kosovon operaatio on kehittänyt joukkojenhallinnan koulutusta Säkylässä selvästi. Koulutukseen käytetty aika on käytännössä moninkertaistunut ja soveltavia harjoitteita on useita.

Kosovon operaation lisäksi mellakantorjuntaan on saatu vaikutteita poliisilta ja näiden toimintamalleista esim. Smash Asem – mielenosoituksessa. Tässä asiassa puolustusvoimat tekevät tiivistä yhteistyötä eri viranomaisten kesken.

Tällä hetkellä palveluksessa olevien SKVJ:n varusmiesten palvelus päättyy kolmen viikon rotaatioon, josta he lähtevät viikko kotiutumisen jälkeen suoraan Kosovoon. Kosovossa aikanaan uutena osana joukkojenhallintaa tulee yöllä suoritettava joukkojenhallinta sekä kyynelkaasun kanssa toiminta. Näistä kumpaakaan ei harjoitella varusmiesaikana.

Joukkojenhallinnan tavoite on saada mellakoiva joukko hajaantumaan mahdollisimman vähillä vahingoilla. Tähän paras väline on juurikin kyynelkaasu sekä mahdollisuus perääntymiseen. Tästä syystä suomalaiset eivät harjoittele esim.

Brittiläistä mallia, jossa välittömästi kaasun ammuttua kilpimiehet ryntäävät väkijoukkoon ja hakkaavat kaikkea mikä vastaan tulee. Sekä kaasun että vesitykin käyttö mahdollistaisivat tehokkaan väkijoukon hajauttamisen, ja mikäli tähän varustukseen lisättäisiin vielä kumiluodit, ei tarvitsisi käyttää tappavaa voimaa, mikäli väkijoukon keskellä havaitaan aseellinen uhka kohti KFOR-joukkoja. Suomen puolustusvoimilla ei ole vesitykkiä, mutta käyttömahdollisuutta ja modifiointia esim. puolustusvoimien maastokuorma-autosta, E-sisusta, on tähän mietitty. Kyseinen ajoneuvo olisi helppo varustaa vesisäiliöllä ja keulapanssarilla.

SKVJ:n varusmiehille annetaan nykyään 24 tunnin peruskoulutus joukkojenhallintaan. Lisäksi soveltavia harjoituksia on 2, joista jälkimmäinen on ns. loppusota. Tässä harjoituksessa mitataan koulutuksen taso ja heikosti meneviä kohtia pyritään parantamaan tulevaisuuden saapumiserissä. Annetussa koulutuksessa pyrittiin antamaan varusmiehille riittävät perusteet toimia osana mellakantorjunta-joukkoa, mikäli kaikki muut toimenpiteet ovat epäonnistuneet. Pääpiirteinen kuva, mikä varusmiehille pyritään antamaan, on mahdollisimman väkivallaton. Koulutuksessa pyritään saamaan äksiisinomaisella koulutuksella tehokas lopputulos. Kouluttaja kykenee suurelta osin vaikuttamaan varusmiesten asenteisiin ja toimintamalleihin sekä ajatusmaailmaan jo koulutusvaiheessa. Soveltavassa harjoituksessa maaliosastoa kehotetaan toimimaan kuten oikeat mellakoitsijat, mutta ketään ei ole tarkoitus vahingoittaa. Näin vähennetään aikanaan ylilyöntejä myös mahdollisessa kovassa tilanteessa. Vaikka harjoittelu onkin tapahtunut valvotusti ja ”turvallisessa” ympäristössä. Siellä, missä hajotettava joukko ei heittele kohti polttopulloja tai ammu kohti kovilla patruunoilla.

Kosovon operaation aikana on sattunut ainoastaan yksi mellakointiin johtanut tapaus. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei niitä tulisi lisää. Kosovon itsenäistyminen saattaa tuoda ohessa lieveilmiöitä jotka kärjistyvät syystä tai toisesta suurempiin mittasuhteisiin. Vaikka todennäköisyys mellakkaan Kosovossa on pieni, tulee valmistautumisen olla riittävää. Varusmiehille annetaan jo varusmiesaikana riittävät perusteet joukkojenhallinnalle, ja näitä taitoja ylläpidetään niin rotaatiokoulutuksessa kuin toimialueellakin. Tulevaisuudessa varusmiehet kenties harjoittelevat joukkojenhallintaa yhteistyössä NH-90 kuljetushelikopterien kanssa.

LÄHTEET

Finlex. 2000. Hallituksen esitys rauhanturvaamislaista HE 20/2000. Viitattu 11.1.2009. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2000/20000020>

Kortteus Reijo, Luutnantti, haastattelu, Säkylä, 10.4.2009

(2.JK / SatJP. 2009, harjoitussuunnitelma: Joukkojenhallintaharjoitus 1)

(2.JK / SatJP. 2009, harjoitussuunnitelma: Joukkojenhallintaharjoitus 2)

(2.JK / SatJP. 2009, harjoitussuunnitelma: Joukkojenhallintaharjoitus 3)

(2.JK / SatJP. 2009, harjoitussuunnitelma: Joukkojenhallintaharjoitus 4)

(2.JK / SatJP. 2009, harjoitussuunnitelma: Joukkojenhallintaharjoitus 5)

(2.JK / SatJP. 2009, harjoitussuunnitelma: Joukkojenhallintaharjoitus 6)

Puolustusministeriö 2005. Tiedote joukkojenhallintavälineistä suomalaisille rauhanturvaajille 8.4.2005. Viitattu 11.1.2009
http://www.defmin.fi/index.phtml?2050_m=2161&2050_o=90&s=292

Puolustusvoimat 2004. Rauhanturvaajien uutiset 2004. Viitattu 11.9.2009
<http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/viikkoraportit/215.dsp>

Puolustusvoimat 2004. Tilanne rauhanturvaoperaatioissa 10.3. - 18.3.2004. Viitattu 10.1.2009. <http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/viikkoraportit/213.dsp>

Puolustusvoimat 2008. Rauhanturvaoperaatiot 2008. Viitattu 10.1.2009.
<http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/operaatiot/>

Puolustusvoimat 2009. Rauhanturvaamisen historia 2008. Viitattu 10.1.2009.
<http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/historia/index.dsp>

Puolustusvoimat 2009. Rauhanturvaamisen osallistumisperiaatteet 2006. Viitattu 10.1.2009. <http://www.mil.fi/rauhanturvaaja/perustiedot/index.dsp>

Pääesikunta 2005. Artikkelit 11.4. Kyynelkaasu uusi mellakantorjuntaväline Kosovossa 2005. Viitattu 11.1.2009.
<http://www.mil.fi/paaesikunta/artikkelit/1118.dsp>

Ruotuväki 2004. Panu Pokkinen, artikkeli 14/04. Nyrkit eivät riitä, luodit ovat liikaa 2004. Viitattu 11.1.2009.
http://www.mil.fi/ruotuvaki/index.dsp?action=read_page&pid=31&aid=433

Salonius-Pasternak, Charly & Visuri, Pekka. 2006. Suomi rauhanturvaajana 1991–2006. Jyväskylä: Gummerus.

Siilasvuo, Ensio. 1987. Rauhan Asialla Lähi-Idässä: Muistelmia Vuosilta 1967–1979. Helsinki: Otava.

Tammisto Jussi, Yliluutnantti, Joukkueenhallintatehtävät -runko, 15.4.2003.

Valtion säädöstietopankki. 2009. Laki sotilaallisesta kriisinhallinnasta 2005. Viitattu 11.1.2009. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2005/20050110.pdf>

Valtioneuvosto. 1999. Selonteko Suomen osallistumisesta KFOR-operaatioon 1999. Viitattu 9.1.2009
<http://www.valtioneuvosto.fi/toiminta/selonteot/selonteot/fi.jsp?oid=130024>

KUVAT:

Kuva 1: Tutkimustyön viitekehys, Kadetti Pynnönen, E.

Kuva 2: Joukkojenhallintajoukkueen ryhmitys vuoden 2003 mallissa, Yliluutnantti Tammisto, J. Joukkueenhallintatehtävä-runko 15.4.2003

Kuva 3: Käskynantomuodosta kilpirintamaan, Jouha 1 – käskynantomuoto ja kilpirintama. Liite joukkojenhallintakoulutusohjelmiin.